

Interviu

Ižvalgos ir komentarai

Kiekviename teisės klausime yra ir politikos, ir ekonomikos

Dainių Žalimą, Konstitucinio Teismo pirmininką, kalbina Stasys Gudavičius

Politikai vis atnaujina grąsinimus iš Konstitucinio Teismo (KT) atimti galimybę svarstyti su biudžetu ar valstybės finansais susijusių klausimų konstitucingumą. KT pirmininkas Dainius Žalimas interviu VŽ sako, kad politikų kalbos apie Teismo galių ribojimą atsiranda dėl jų noro rinktis balus artėjant rinkimams.

Kodėl kartkartėmis politiniuose sluoksniuose vis atsinaujina diskusijos apie būtinybę uždrausti KT svarstyti su valstybės biudžetu ir finansais susijusius klausimus?

Turbūt politikai tam ir yra politikai, kad keltų visokias idėjas, diskutuotų dėl jų, net jeigu tos idėjos nebūtinais teisiškai pagrįstos. Tokius pasiūlymus tikrai galima kritikuoti teisės požiūriu, nes jie neretai atsiranda dėl teisinio neraštingumo.

Be to, KT nutarimai pradžiugina ne visus, dėl to ir kyla pasiūlymų, neva reikėtų apriboti Teismo galias.

Tenka pabrėžti, kad paprastai tokius pasiūlymus teikia tie politikai, kurie priėmė sprendimus, vėliau KT pripažintus kaip netvarkingus. Kitaip sakant - tai siūlo KT besipiktinantys politikai. Turbūt tai natūralu - žmonės nėra linkę pripažinti savo klaidų ir kaltina tuos, kurie tas klaidas atrado, šiuo atveju - KT.

Ar apskritai įmanoma atskirti ekonominius, finansinius, biudžetinius klausimus nuo visų kitų teisės klausimų?

Kiekvienas įstatymas, kad ir kokius klausimus jis apimtų, kokius visuomeninius santykius reguliuotų, jau savaime yra teisės aktas. Pavyzdžiui, juk ir valstybės biudžetas tvirtinamas įstatymu.

O pagal galiojančią, 1992 m. referendumu priimtą Konstituciją kiekvienas įstatymas gali tapti KT patikros objektu. Konstitucija neišskiria įstatymų į kelias skirtingas grupes - visi be išimties įstatymai gali būti patikrinti dėl jų konstitucingumo.

Atkreipčiau dėmesį, kad dažniausiai tie, kurie kritikuoja KT, pamiršta, kad Teismas niekada nenagrinėja įstatymų ekonominio tikslingumo ar galimų ekonominių alternatyvų klausimų. Teismas nagrinėja tik įstatymų atitiktį Konstitucijai klausimus. Tad KT niekada nesiima spręsti, ar buvo ekonomiškai tikslinga tam tikrą problemą išspręsti vienokiu ar kitokiu

pasirinktu būdu, niekada nesprenžia, ar, pavyzdžiui, reikėjo įvesti kokį nors mokestį. Tiesa, yra viena išlyga - jeigu tas mokestis ar jo tarifas akivaizdžiai prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintai tautos gerovės sąvokai. Sakykim, hipotetiškai kalbant, jeigu būtų nustatyta, kad kokio nors įvesto naujo mokesčio tarifas siekia 90 ar daugiau procentų. Tada galbūt KT patikrintų tokio tarifo tikslingumą ir atitiktį tautos gerovės sąvokai.

Norėčiau priminti, kad kai KT nagrinėjo pastarosios krizės metais priimtų biudžetinių įstatymų konstitucingumą, dauguma juose numatytų taupymo priemonių nebuvo pripažinta neteisėtomis. Kaip nekonstitucinės pripažinta gal tik trečdalis nuostatų. O kalbant apie 2009 m. biudžetą, kuris buvo bene pats „kriziškiausias“ iš visų, jis visas buvo pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai. Taigi KT dažniausiai laikosi vadinamosios saviapribojimų doktrinos - kai nesi-

„

Už kiekvieno teisinio klausimo slepiasi tam tikra politinė valia, tik ji ne visada būna konstituciškai teisingai realizuota.

VLADIMIRO IVANOVO (VŽ) NUOTR.

imama nagrinėti atitinkamų priemonių būtinumą ir ar jos galėjo turėti alternatyvų. Taip pat priminsiu, kad KT niekada nėra pasakęs, kad ekonominio sunkmečio sąlygomis negalima imtis, tarkim, tokios taupymo priemonės kaip atlyginimų mažinimo. Kaip tik atvirkščiai - KT yra konstatavęs, kad valstybė privalo ieškoti būdų, kurie padėtų jai išgyventi sunkmetį. Tik, žinoma, tie būdai turi būti teisiškai pagrįsti, proporcingi, teisingi.

Tad ir atlyginimų mažinimą kilus krizei galima taikyti, tik, kaip ir pabrėžė KT savo nutarime šiuo klausimu, būtina laikytis proporcingo atlyginimų mažinimo. Mūsų sąlygomis prieš kelerius metus tai nebuvo padaryta teisiškai tvarkingai - atlyginimai mažinti, bet nesilaikant proporcingumo visiems principo.

O mūsų Konstitucija leidžia esant ypatingoms ekonominėms sąlygoms itin skubiai priimti valstybei finansiskai gelbėti skirtingus sprendimus, kitąkart galbūt net ir nelabai paisant visų teisės reikalavimų?

Kalbant apie pastarosios krizės metais paskubomis priimtus sprendimus, KT, sakykime taip, pateisino didesnę dalį jų, nors tuomet, kai jie buvo priimami - 2008 m. ir 2009 m., - nebuvo laikytasi kai kurių procedūrų: priėmimo terminų, mokesčių įstatymų patvirtinimo prieš pusmetį iki įsigaliojimo, o kai kurie priimti įstatymai net veikė atgal. Bet KT pabrėžė, kad tai gali būti pagrįsta, tiesa, tik esant ypatingoms sąlygoms, kai tikrai privalo itin skubiai priimti sprendimus, padėsiančius valstybei išsilaikyti tokiomis sąlygomis. Kita vertus, be abejo, tai negali tapti taisykle, todėl Seimas, Vyriausybė, kitos institucijos, priimanamos sprendimus, visuomet turi stengtis paisyti teisės reikalavimų, atsižvelgti į juos, net jeigu tenka reaguoti skubiai.

Sutiktumėte, kad beveik visos gyvenimo sritys, kad ir kokios būtų, vienaip ar kitaip sietinos su ekonomika?

Yra toks posakis, kuriuo,

beje, vadovaujasi tarptautiniai teismai, - kiekvienas teisinis klausimas turi didesnę ar mažesnę politinę potekstę. Pridurčiau - ekonominę, ko gero, irgi. Be abejo, už kiekvieno teisinio klausimo slepiasi tam tikra politinė valia, tik ji ne visada būna konstituciškai tinkamai realizuojama.

Ar bandymus apriboti KT įgaliojimus spręsti kai kuriuos klausimus pavadintumėte teisiškai pavojingais?

Kol tokie pasiūlymai neturi pakankamo politinio palaikymo, juos vadinčiau tam tikrų politinių idėjų paieška artėjant rinkimams.

Iš Europos Sąjungos valstybių iki šiol tik Vengrijoje buvo įgyvendintas atitinkamas apribojimas - ten nustatyta, kad Konstitucinis Teismas negali „nagrinėti biudžeto, įstatymų dėl įmokų, muitų, mokesčių ar panašių ekonominių klausimų konstitucingumo“. Tai reiškia, kad visais šiais klausimais parlamentas nėra kontroliuojamas ir ribojamas, tad jis iš principo gali priimti bet ką. Kai kurie specialistai tokius Vengrijos veiksmus pavadino „konstitucine kontrrevoliucija“.

Kai kas panašaus dabar vyksta žvelgiant į Lenkiją. Tiesa, ten atliekamas ne Konstitucinio tribunolo galių karpymas, bet faktiškai šios institucijos paralyžiavimas kitokiais būdais - pavyzdžiui, per personalinę sudėtį.

Kas iš to, kad ES visi purkštauja dėl Vengrijos priimtų Konstitucinio Teismo galių apribojimo spręsti biudžetinius klausimus? Vengrai ne nubaudžiami. Taip kitoms ES valstybėms faktiškai parodoma, kad šitaip galima elgtis ir niekas nieko nepadarys. Juk tai galima pavadinti ir signalu mūsų politikams, kurie nori apriboti KT galias, - darykite tai drąsiai, nes niekas nesiims jokių priemonių prieš tokius veiksmus?

Tai yra laiko ir politinės valios klausimas. Reikėtų nepamiršti, kad tebėra atviras klausimas, ar Vengrijos demokratijos būklė tikrai yra džiuginanti. Apie Lenkiją irgi kalbama panašiomis nerimo gaidomis. Štai kas įvyksta, kai bandoma užgnaužti teismų sistemą nepriklausomumą. Taip, gali ateityje kilti nemenkų abejonių ir dėl pačių tokiose šalyse rengiamų rinkimų sąžiningumo. Vargu ar ES valstybėje įmanoma apskritai atšaukti rinkimus, bet dėl jų sąžiningumo gali kilti nemažai klausimų.

Ar mūsų KT pakanka teisėjų, išgilinusių ir ekonominius klausimus, turinčių ekonominį išsilavinimą? Ar parenkant kandidatus į KT teisėjus derėtų atsižvelgti ir į jų specializaciją tam tikrais klausimais, ir ekonominiams?

Be abejo, KT teisėjai yra skirtingų interesų ir specializacijų. Drįsciau teigti, kad ir specialistų ekonominiams klausimams turime. Bet kuriuo atveju, kai svarstome bylas, pasitellkiame atitinkamos srities ekspertus. Pavyzdžiui, visai neseniai nagrinėjome klausimą, susijusį su galimybe reguliuoti ūkinę veiklą vykdančių skalūnų dujų paiešką ir telkinių eksploatavimą. Be abejo, tokiems atvejais kliaujamės ekspertų patarimais.

O ką parinkti kandidatais į KT teisėjus, yra trijų aukštų pareigūnų - prezidento, Seimo pirmininko ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko - atsakomybės klausimas. Tik, be abejo, kandidatas į teisėjus jokių būdu negali būti vien tik ekonomistas, nes bet kuriam kandidatui būtinas teisininko išsilavinimas ir tam tikras teisinio darbo stažas.

Ekonominių klausimų bus ir šiemet

Kai kurios 2016 m. Konstituciniame Teisme numatomos svarstyti su ekonominiams klausimais susijusios bylos:

- Dėl motinystės išmokos viršutinės ribos apribojimo - suabejota, ar krizės sąlygomis reguliuodama „Sodros“ pajamas ir išlaidas, valstybė teisėtai nustatė viršutinę motinystės išmokos ribą, nepriklausomai nuo to, kokias socialinio draudimo mokesčių apmokestintas pajamas gavo moteris prieš išleidama dekretinių atostogų.

- Dėl socialinio draudimo įmokų - išskilo abejonių, ar Konstitucijai neprieštarauja Socialinio draudimo įstatymo nuostata, kad „avansu sumokėtos socialinio draudimo įmokos negražinamos ir netikslinamos“.

- Dėl priedų ir priemokų valstybės tarnautojams - bylos esmė ar teisėta, kad valstybės tarnautojams nėra galimybės atlyginti už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą didesne suma, nei nustatyta įstatymuose - tik iki 70% pareiginės algos.

- Dėl galimybės pasirinkti daugiabučio namo administratorių apribojimo - suabejota, ar galima įstatymu riboti galimybę pačiai daugiabučio namo bendrijai visiškai laisvai pasirinkti administratorių, kuris, be kita ko, rūpinasi ir šilumos tiekimo namui.

SALYTINIS KONSTITUCINIS TEISMAS